Asia: EJ 2/2025 vp jatkokirjelmä asiaan E 31/2024 vp Valtioneuvoston selvitys: E-kirje - Ennakkovaikuttaminen tulevaan EU:n monivuotiseen rahoituskehykseen (2028–)

Aihe: Maa- ja metsätalousvaliokunta torstai 22.05.2025 klo 09.00 / E 31/2024 vp / Lausuntopyyntö

LAUSUNTO

Valmistelu ja lähtökohdat

Suomen kanta EU:n monivuotiseen rahoituskehykseen on valmisteltu ottamatta huomioon Euroopan unionin subsidiariteetti- eli läheisyysperiaatetta. Tämä on nähtävissä erityisesti koheesiopolitiikan eli Euroopan unionin alue- ja rakennepolitiikan kantojen valmistelussa. Koheesiopolitiikan kohteena ovat alueet, eivät ole päässeet mukaan valmisteluihin, mikä kertoo valmistelun läpinäkyvyyden sekä tasapuolisuuden vakavasta puutteesta.

Suomi pitää välttämättömänä EU-rahoituksen painopisteiden priorisointia, ja katsoo, että varoja tulisi kohdentaa nykyistä vahvemmin valittujen strategisten prioriteettien mukaisesti. Tällainen joustavuuteen pohjautuva lähtökohta on monelta osin perusteltu nopeidenkin muutosten maailmassa, mutta sitä ei pidä toteuttaa kansallisesti alueille tulevasta perusrahoituksesta. Tästä johtuen olisikin ollut perustelua EU:n tulevan ohjelmakauden ennakkovaikuttamisen yhteydessä nostaa esiin perussopimuksen 174 artikla, jonka pohjalta Suomen liittymissopimuksen yhteydessä huomioitiin Itä- ja Pohjois-Suomen pysyvät rakenteelliset haasteet. Myös eri politiikkalohkojen kohdalla, niihin osoitettujen varojen vaikutuksia arvioidessa olisi ollut paikallaan huomioida EU-rahoituksen vipuvaikutteinen luonne ja sen aikaan saamat vaikutukset. Tältä osin Suomen ennakkovaikuttamisessa esille nousseissa laskelmissa voi nähdä osin tarkoituksenhakuisuutta, jossa EU:n koheesiopolitiikan luonne on unohdettu.

Suomi ei nettomaksajamaana halua olla nostamassa EU:n rahoitusosuutta. Tämä linjaus on ymmärrettävä Suomen sisäpoliittisen tilanteen ja velkaantumisen johdosta. Se myös osaltaan viestittää siitä, että Suomi ei näe tarvetta vahvistaa Euroopan unionia globaalina toimijana. Myös ajatus EU:n budjetin ulkopuolisesta rahoituksesta tyrmätään. Suomen kannan mukaan elpymisväline oli poikkeuksellinen ja kertaluonteinen ratkaisu, eikä toimi ennakkotapauksena. Globaalin geopolitiikan muutoksessa EU tähtää eurooppalaisen kilpailukyvyn ja turvallisuuden kasvattamiseen. Tämä tarkoittaa sitä, että monivuotisen rahoituskehyksen varat eivät ole jaettavissa enää entisillä painotuksilla. Tästä osoituksena ovat erityisesti resurssit eurooppalaisen puolustuksen ja turvallisuuden vahvistamiseen, EU:n laajentumiseen sekä Ukrainan tukemiseen. Nämä uudet linjaukset tulevat heikentämään tulevalla ohjelmakaudella koheesio- ja ympäristöpolitiikan rahoitusta.

Rahoituskehyksen rakenne

EU-rahoituksen tulosperustaisuus ja yksinkertaistaminen, sekä hallinnollisen taakan vähentäminen ovat hyviä ja kannatettavia asioita. Lapin liitto korostaa kuitenkin sitä, että tulosperusteisuuden

määrittely ja sen vaikutukset ohjelmien ja hankkeiden toteuttamiseen valmistellaan huolellisesti ja selkeästi ennen ohjelmien toimeenpanon käynnistymistä.

Toimeenpanovaiheessa Suomen tulisi noudattaa vain EU:n asetuksia, eikä kiristää toimien hallinnollista taakkaa kansalliseen lainsäädäntöön vedoten. Esimerkkinä tästä on tämän ohjelmakauden koheesiopolitiikan ohjelman sähköisen tietojärjestelmän EURA2021 toimimattomuus. Kansallisen ja EU-lainsäädäntöjen yhdistäminen on monipolvisuutensa vuoksi epäonnistunut tietojärjestelmässä.

EU:n ennallistamisasetuksen toimeenpanoa tulee tukea myös EU-varoin, ei kuitenkaan osana koheesiopolitiikkaa.

Single plania, eli yhtä jäsenmaakohtaista suunnitelmaa toteutetaan periaatteessa Suomessa jo tällä hetkellä, so. Alue-ja rakennepolitiikan ohjelma, eli se ei ole Suomessa uutta. Monirahastoisessa suunnitelmassa on huomioitava erittäin huolellisesti aluelähtöisyys eli alueiden erityispiirteet. Nykyistä aluelähtöisemmän single planista tekisi jo tälläkin ohjelmakaudella JTF-rahastoa varten laadittujen alueellisten siirtymäsuunnitelmien kaltaiset tai edellisillä ohjelmakausilla käytössä olleet suuralueittaiset, monirahastoiset ohjelmat.

Lapin liitto haluaa kiinnittää huomion myös siihen, että maakohtaiseen rahoitussuunnitelman (sigle plan) ulkopuolelle tulisi jättää jäsenvaltioiden väliset ns. Interreg- rahoitusohjelmat, koska niistä sopimisessa ja valmistelussa on kyse useamman jäsenvaltion yhteisistä valinnoista ja päätöksistä. Interreg-ohjelmien sisällyttäminen maakohtaiseen suunnitelmaan voi vaikeuttaa rajat ylittävien ohjelmien valmisteluprosessia.

Maaseudun kehittämisrahoitus sopii luontevasti aluekehitysrahastojen yhteyteen. Sen sijaan maatalouden tuki on erityyppinen rahoitus, joten se on luontevaa hoitaa erillisenä. Tällä ohjelmakaudella niitä hoidetaan erillisen Maaseutuohjelman kautta.

Suomen tavoite EU:n itäisten ulkoraja-alueiden tukemiseksi pitää Suomen kannassa täsmentää. Keskeisintä on turvata ulkoraja-alueiden elinvoimaisuus nykyisessä geopoliittisessa tilanteessa. Puolustuspoliittiset toimet on tästä erotettava. Venäjän vastaiset itäiset raja-alueet Suomessa tarvitsevat oman erillisrahoituksen, joilla niiden vakavasti kärsinyt talous- ja toimintaympäristö turvataan. Tämä tapahtuu parhaiten osoittamalla välineitä alueiden saavutettavuuden parantamiseen ja TKI-toimintaan, koska silloin ne säilyttävät vetovoimansa investoinneille.

Maatalouspolitiikka

Suomen kanta on kannatettava. Joustavuus eri tukimuotojen välillä ja niiden rahoituksessa on tärkeää.

Maatalouden suorat tulotuet (pilari I) on erotettava maaseudun kehittämisestä (pilari II) kansallisessa suunnitelmassa eikä pilaria I tule sisällyttää kansallisen suunnitelmaan (single plan).

Lapin liitto esittää Suomen kantaan lisättäväksi maininnan tuen pilari II:een sisältyvien maaseudun kehittämistoimien, erityisesti Leader-toimintamallin/paikallislähtöisen kehittämisen säilyttämisestä erikseen korvamerkityllä rahoituksella. Tarvetta tämän toiminnan jatkamiselle tukee hyvien tulosten

saavuttamisen lisäksi se, että Euroopan komissio tulee ensi syksynä pilotoimaan Leader-ryhmien EU-maiden rajat ylittävää toimintaa.

Kilpailukyky

Lapin liitto tukee Suomen esittämää kantaa kilpailukykyyn. Samalla haluamme kuitenkin nostaa esille sen, että useita Suomen kannassa tärkeänä ja keskeisenä esiin nostettuja teemoja, varsinkin niihin liittyviä, TRL tasolle 3-6 kohdentuvia, kehittämishankkeita rahoitetaan Suomessa pääasiassa EAKR- ja JTF -ohjelmista. Kun samaan aikaan Suomi on kriittinen koheesiorahoitukseen, Suomen kannat kilpailukyvyn nostamiseen ja koheesiopolitiikan rahoitukseen ovat ristiriitaiset.

On hyvä huomioida, että aikajana siitä, mistä jonkin toimialan tai kehittämisteeman kehittämisessä on lähdetty, siihen kuinka kauan kestää, että syntyy niin paljon yleistä osaamista tai ymmärrystä, että se realisoituu liiketoimintana, on pitkä. Mikäli kilpailukykyrahoituksessa keskityttäisiin ainoastaan TRL-tasojen 7-9 rahoittamiseen eikä kehittämisen alkuvaiheeseen olisi käytettävissä koheesiorahoitusta, otettaisiin tietoinen riski siihen että uusien kehittämisteemojen synty vaikeutuu. Ongelma tulee mahdollisesti näkyviin viiveellä, vasta jopa vuosikymmenen päästä.

Koheesiopolitiikka

Suomen kannassa tuodaan esille, että alueellisen koheesion edetessä tarve koheesiopolitiikalle vähenee. Alueiden välisten kehittämiserojen umpeen kuromisen tavoitetta ei ole kuitenkaan vielä läheskään saavutettu, vaan Suomessa alueiden kehitys on edelleen eriytynyttä. Suomen kantana ei siis tule tavoitella koheesiorahoituksen osuuden alentumista.

Erityisesti kehityseroista kärsivät Itä- ja Pohjois-Suomen maakunnat harvan asutuksen ja pitkien välimatkojen vuoksi. Harvan asutuksen kriteeri onkin Suomen kannalta tärkein kriteeri koheesiopolitiikan saannossa. Se hyödyttää Suomen saantoa kahta kautta: yhtäältä yleisenä harvan asutuksen kriteerinä, joka katsotaan maakohtaisesti, ja toisaalta pohjoisten harvaan asuttujen alueiden kriteerinä (nk. NSPA), joka perustuu Suomen EU-liittymissopimukseen ja myöhemmin Lissabonin sopimukseen. Suomen kannassa tulee puolustaa näitä kriteerejä, eikä niitä tule muuttaa.

Suomen kannassa tulee nostaa esille EU:n ns. additionaliteetti- eli lisäysperiaate, jolla tarkoitetaan lisäarvoa kansalliselle politiikalle alueiden kehityserojen tasaamiseksi. Tämän vuoksi on noudatettava kriteereihin perustuvaa ansaintalogiikkaa, eli ne alueet, jotka kerryttävät kriteereitä saavat myös vastaavasti tukea.

Venäjän hyökkäyssodan vuoksi lisäksi itärajan maakunnat ovat kohdanneet huomattavia vaikeuksia. Itäisen ulkorajan alueet ovat ensimmäisinä ottaneet vastaan iskun EU:n Venäjälle asettamista pakotteista, ja niiden toimintaympäristö ja elinkeinoperusta on voimakkaasti muuttunut. Tämän vuoksi itäisille ulkoraja-alueille tarvitaan erillisrahoitus turvaamaan niiden elinvoimaa ja sitä kautta koko Suomen kokonaisturvallisuutta. Erillisrahoituksen ei pidä olla osa koheesiopolitiikkaa eikä kuulua kansalliseen kirjekuoreen.

Ukrainan tuki

Suomen kanta on kannatettava.

Puolustus ja kokonaisturvallisuus

Suomen kanta on kannatettava. Puolustuksen rahoituksen on oltava erillinen koheesiopolitiikasta. TKI-toiminnassa kaksikäyttöisyyden vahvistaminen on kannatettava. Lapissa käytetään kehittämistoimissa myös käsitettä ”kaksoiskehittäminen” – millä viitataan siihen, että ei ainoastaan investoinnit vaan myös muut kehittämistoimet vahvistavat kaksoiskäytettävyyttä.

Liikennerahoitus mukaan lukien sotilaallinen liikkuvuus

Liikenneinfrastruktuurin kehittämisessä ja rahoittamisessa ensisijaisena tulee olla saavutettavuuden parantaminen ja tasavertaisuus. Sotilaallista liikkuvuutta on tarkasteltava kaksikäyttöinfrastruktuurin kautta. Eri alueiden tasavertaista saavutettavuutta on priorisoitava raideliikenteen kehittämisessä.

Rajaturvallisuus ja itäisten ulkoraja-alueiden rahoitus

Suomen kanta rajaturvallisuuden osalta on kannatettava. Itäisten ulkoraja-alueiden erillisrahoituksessa on erotettava raja-alueiden elinvoimaisuuden tukeminen ja raja-alueiden puolustuspoliittiset tarpeet. Pelkästään puolustuksen fasilitointi ei turvaa raja-alueiden elinvoimaisuutta.

Rovaniemellä 20.5.2025

Hannu Takkula
vs. maakuntajohtaja
Lapin liitto

Päivi Ekdahl
kehittämisjohtaja
Lapin liitto